

турно-уметничку баштину Југославије.

КУД „Абрашевић” и данас представља значајни чинилац друштвене културе у Југославији, окупљајући у својим редовима радничку, али и школску омладину и друге друштвене групе, и негујући културно наслеђе свих југословенских народа и народности, али и афирмишући тековине народноослободилачке борбе и социјалистичке револуције, а посебно братство и јединство.

Приказана монографија др Јовановића представља значајан допринос изучавању историје југословенског радничког покрета, јер обрађује један од његових значајних друштвених елемената, културно-агитациону активност којом се директно уобличавала политичка и соци-

јално-класна свест пролетаријата. Књига је заснована на детаљно истраженом обимном документационом материјалу и упозорава на много нових фактографских моментата. Систематичност презентирања и организовања грађе, те једноставан начин изражавања аутора, веома доприносе читљивости текста и сама занимљивост предмета истраживања.

Покрећући и доста питања везаних за пропагандно-агитациону функцију културе у социјалистичком покрету, монографија ће несумњиво дати подстицај за даља истраживања историјских облика организовања и деловања радничке класе у југословенском друштву.

Мр Марија Обрадовић

ФИЛМ И ИСТОРИЈА

Библиотека Филмске свеске. Посебно издање часописа за теорију филма и филмологију, II коло, Београд 1987, 84.

Објављујући ову невелику књигу, редакција часописа за теорију филма и филмологију направила је значајан допринос методологији историјске науке и интердисциплинарном проучавању. Прикупљањем, превођењем и објављивањем девет радова ова Редакција је указала на неправедно запостављену врсту историјских извора и истовремено, пружила читаоцима скромну хронологију изучавања филма као историјског извора.

Уместо увода, на почетку књижице је чланак Срђана Кнежевића „Филм као историјски извор - досадашња теоријска размишљања”

/стр. 1 - 8/. То је кратак преглед који почиње разматрањем првих радова Болеслава Матушевског о „могућности примене филма у историјским проучавањима” које је он објавио крајем прошлог века. Пратећи настављаче пионирског рада Б. Матушевског С. Кнежевић се посебно задржао на раду немачких, енглеских и америчких историчара филма. Напомене у овом чланку представљају праву малу библиографију радова о овој теми, тако да се он може узети као сигурна основа за даља проучавања.

Кратак рад Болеслава Матушевског „Нови историјски извор /стварање депоа историјске кинематографије/” који је објављен у „Фигуру” марта 1898. године, сада се нашао на страницама ове књиге /9 - 12/. То је документовани позив на ства-

рање посебног фонда у архивама са циљем да се сачувају филмови од историјског значаја. Б. Матушевски ово сматра изузетно важним за проучавање савремене историје.

Оно што је Болеслав Матушевски заговарао у свом чланку „Оживљена фотографија, шта она јесте, шта треба да буде” /13 - 31/ је данас не само остварено већ и усавршено и превазиђено, па је „оживљена фотографија” постала саставни део многих наука, уметности и свакодневног живота. Међутим, сада је и сам чланак Б. Матушевског постао део историје о почецима кинематографије и свом времену. Сигурно није случајно што је Матушевски приличан простор у свом чланку посветио улози филма у образовању и подизању борбеног морала војске. Крај чланка је својеврстан манифест о намери Б. Матушевског да оснује кинематографски часопис са прилично амбициозним циљевима.

Одломак из чланка Артура Елтона „Филм као извор историјске науке” /32 - 37/ претпоставкама шта би добила историјска наука да је у могућности да анализира филмове из даље или веома далеке прошлости када филм није постојао и истицањем предности, које због тога имају историчари Хитлеровог времена над историчарима који се баве Наполеоновим периодом, ефектно доказује огромне користи које филм пружа историјском истраживању. Међутим, много важније је то што А. Елтон врло озбиљно упозорава на опасности, и на добре стране монтаже, те и на то да филм, као што може да допринесе објективном тумачењу историје тако може историчара „вратити емотивним методима које су користили Карлајл и Меколи.”

Анализирајући филм као историјски извор Вилхелм Троје је навео доста догађаја и личности из немачке историје прве половине XX века који су оставили великог трага на целулоидној траци /„Филмски докуменат као историјски извор,” стр. 38 - 50/. Он је утврдио да је за изучавање периода од прве појаве филма његова употреба као историјског извора постала неизбежна. Свестан да на стварање филмског документа утиче много чинилаца, Троје сматра да „за филмски докуменат треба развити посебну науку о тумачењу извора, као и посебну критику извора која ће бити прилагођена предмету”. Специфичности ове врсте историјског документа и обиље грађе која постоји за наведени период прете да истраживачки задатак постане несавладив, па су зато потребне, закључује В. Троје, „нове радне методе” и „сарадња већег броја људи, то јест тимски рад”.

Ове речи В. Тројеа потврђује следећи чланак овог зборника: „Фотографска и кинематографска сведочанства” /51-62/ чији је аутор Жорж Садул. У кратком разматрању више подврста историјских извора /фотографија, документарни филм, режирани филм/ Ж. Садул је указао на њихову велику вредност али и на њихове употребе које историчара могу да одведу на странпутицу. Иако написан пре скоро три деценије /1961/, током којих су се у техници филмског снимања догодиле бројне промене, овај рад није изгубио ништа од вредности и представља основу за изучавање ове врсте историјских извора.

„Анализа једног историјског филмског документа - збор у берлинском Лустгартену 1. маја 1933. године” /63 - 74/ представља праву

малу студију о неколико минута филма и о једној значајној историјској личности - Хинденбургу. Уочљиво су одвојене спољашња и унутрашња критика документа и анализа садржаја која неминовно захтева велико стучно знање. Оваква врста анализе је утолико компликованија уколико је обим тог знања, односно број других врста историјских извора, мањи.

Рад Артура Марвика „Архивски филм као изворна грађа” /75 - 79/ је, очигледно, настао из ауторових истраживања и искустава у припреми серије „Рат и друштво”. Четири фазе на које А. Марвик дели делатност сваког историчара је неопходно применити и при критичкој обради филма. Чињеница је да су и у овој врсти документа, као и у неким другим, уочљива „свесна сведочанства” и „несвесна сведочанства”. Марвик све то наглашава да би гледаоца упutio да размишља о вредности и месту филма међу осталим историјским документима.

Вероватно најинтересантнији - не само зато што је најсавременији - је чланак Збигњева Чечот-Гаврака: „Ка једној општој теорији филмованог документа /80 - 84/. И док се у

неким претходним радовима назире дилема да ли филм треба прогласити „додатним” или „резервним” историјским извором Чечот-Гаврак, позивајући се на Б. Матушевског, истиче предности филмованог документа, супротставља га усменој комуникацији и сматра га средством које у објективним савременим или будућим околностима неће увек бити у сенци књига.

Радови у овом зборнику су - изузевши први - настали у ближој или даљој прошлости. Истина, мало је њих окрњено временом те сваки, почевши од Матушевског, из 1898. године, до последњег, Чечот-Гавраковог, из 1974. године, носи значајна сазнања и идеје. Њихов значај је утолико већи што је ова врста методолошких проблема у нас, скоро, заповишена. Зато ова књига представља значајан путоказ у изучавању ове врсте историјских извора. Имајући у виду разне похаре савременог доба и још увек неприступачне фондове у разним архивима, изучавање филма као историјског извора не би требало и даље да буде занемаривано.

Љубодраг П. Ристић

ЂОРЂЕ СТАНКОВИЋ, ИСКУШЕЊА ЈУГОСЛОВЕНСКЕ ИСТОРИОГРАФИЈЕ, БЕОГРАД, РАД, 1988. 286

Југословенска држава управо навршава седам деценија постојања, испуњеног бурним догађајима, многим контроверзама и преиспитивањима. Значајан део у општим научним прегнућима у изучавању југословенске историје дала је и историјска наука која је пратила све саставне елементе процеса формирања и трајања неке државе.

Неким од тих одредница бави се и Ђорђе Станковић у књизи „Искушења југословенске историографије”. То је, у ствари, дело историјских есеја, полемика, критика и разговора о Николи Пашићу, раније већ објављених у различитим часописима и публикацијама, а сада груписаних на једном месту. То су радови ширег тематског круга, али истове-